

I begynnelsen var Ordet - i Guds øre som en sang.

Vage betraktninger omkring det selvsagte?

I. I begynnelsen var oppstod en sang

1. Mos. 1,1. "I begynnelsen skapte Gud himmelen og jorden".

Gud *skapte*, og denne skapelse -formodentlig av intet - er det første og eneste unike kunstverk av den første, unike og største kunstner - alt annet siden er på hans premisser, eller i opprør mot hans premisser, en etterklang, en avglans, en etterhøst.

Men han er ikke bare hvilende etter sitt verk. Han har en plan med sin skapning, han har en plan for mennesket.

En lang historie kort - *fast forward I*: Jer. 18,3-6

Og jeg gikk ned til pottemakerens hus, og se, han gjorde sitt arbeid på skiven; og når det kar han gjorde, ble mislykket, som det kan gå med leret i pottemakerens hånd, så gjorde han det om igjen til et annet kar, slik som han ville ha det. Og Herrens ord kom til meg, og det lød så: Skulde jeg ikke kunne gjøre med dere, Israels hus, som denne pottemaker? sier Herren; se, som leret er i pottemakerens hånd, således er dere i min hånd, Israels hus!

Han arbeider selv for å nå dette mål. Og han *kan* nå det. Han mangler hverken visjon eller redskap - hans *kunnen* gjør ham til kunstner *sine qua non*. Han fremstår altså som den tålmodige brukskunstner. Han former slik han vil, for han har et formål - til sin ære og til menneskets gagn.

Kunsten er gitt med skapelsen og anvendt ved opprettholdelsen av skapningen, ja i arbeidet med menneskets frelse. Den er ikke et fenomen oppfunnet av renessansemennesket. Og Gud framstår som kunstner i formingen av sitt folk, ikke som ingeniør eller teknokrat. Han har satt hele himmelen i harmoni (Kingo) - harmoni i musikalsk og i etisk betydning.

Fast forward II:

Joh 1,1;3. I begynnelsen var Ordet... Ordet var Gud . Alt er blitt til ved Ham, og uten ham er ikke noe blitt til av alt som er blitt til." Med Kristi komme tar skaperkraften bolig i et menneske. Og med påskens mysterium, med den store lovsangen (Ps. 113-118) settes det melodi til den himmelske harmoni.

I begynnelsen var Ordet i Guds øre som en sang

Skapt ved ordet skulle verden tone med den samme sang."

Adam skapt i Ordets bilde skulle klinge ren og skjønn som en hymne til Gud Fader, som en gjenklang av Guds Sønn.
(Willy Abildsnes)

Altså, en gjenklang av ham som alt er skapt ved. Også i sitt gudgitte skaperpotensiale.

Fast froward III

Hans Thommisøn (1500-t) sier så enestående i sin salmebok:
Guds Ord er i seg selv den allerlifligste Musica, som giver trøst og liv midt i Dødens nød og rettelig kan fryde hjertet. Men når der kommer en sød og liflig sang og melodi der til (som også er Guds synderlige gave,) da faaer denne sang en ny kraft og gaar dybere inn i hjertet saa at teksten, som er saa godt som sangens sjel, rører hjertet meer og glemmes ikke lettelig.

a) Musica - Guds Ord - Hvilken fornem attributt til Ordet, en attributt som viser at Ordet kan gripe hele menneskets eksistens, ikke rart nå mennesket har en *skaper*.

Børre Knudsen:

*Fuglen i luften og liljen på marken
sæden i jorden og barnet på fang
Jonas i hvalen og Noa i arken
lovsynger Gud med den selvsamme sang:
Syvstrenget harpe er regnbuebroen
stemt av Gud Fader - og sangen er troen.*

*Israels lovsang er Skaperens trone!
- Det er en gåte som ingen forsto
før han fikk se at en eneste tone
bærer all verden, og tonen er tro.
Tonen er troen i Faderens hjerte,
Troen som bærer all verden med smerte.*

*Troen er Faderens altergangsvise
den som han sang ved den enbårnes død,
bare ved den vil han lade seg prise,
den er hans pris for vårt daglige brød!
Herrens er sangen, så bærer da tonen
jorden og havet og himlen og tronen!*

Musikk og liturgi er i sin grunn sang og liturgi.

II

Men musikken er også instrumental.

1. Mos 4, 20-22

"O Ada fødte Jubal; han ble stamfar til de som bor i telt og holder buskap. Og hans bror hette Jubal: Han ble stamfar til alle dem som spiller på harpe og fløyte. Og Silla fødte Tubalkain; han smidde alle slags skarpe redskaper av kobber og jern."

Bønder, musikere og håndverkere. Mellom de som dyrker jorda og smeden står musikeren.

1 Krøn. 24: Utnevnelsen av prester (31 vers)

1. Krøn 25. Utnevnelsen av sangere og musikere (31 v, v 2 og 6)

Johann Sebastian Bach sier: "NB! Dette kapittel er det sanne fundament for all Gudvelbehagelig kirkemusikk".

Lekpredikanten tok fram sin gitar og stemte i, til læstadianerens store forbauselse, han likte ikke instrumentalmusikk, og særlig ikke gitarmusikk. Predikanten viser til Davids spill for Saul, hvorpå læstadianeren tørt repliserte: "Du er da ikke noen David!"

Er det nå så sikkert det da? Eller har vi glemt at vi er "en utvalgt ætt, et kongelig presteskap, et hellig folk... forat dere skal forkynne hans dyder" (1. Peter). Eller Luther: "Dessuten er vi prester. Dette er enn mer enn å være konger."

Og hvilken sammensmeltning av musikk og liturgi når Salomo innvier templet: 2. Krøn. 5, (11-)13(-14)

Så skjedde det, at da prestene gikk ut av helligdommen,... og da alle de levittiske sangere, både Asaf, Herman, Jedutun og deres sønner og deres brødre stod i hvite bomullsklær med cymbler og harper og citarer på østsiden av alteret, og sammen med dem 120 prester som blåste i trompeter,) og da trompetblåserne og sangerne alle som én og på én gang stemte i for å love og prise Herren, og de lot trompetene og cymblene og de andre musikkinstrumenter klinge og lovet Herren, fordi han er god, og hans miskunnhet varer evindelighet - da ble huset - Herrens hus - fylt av en sky. Og for Herrens skyld kunne prestene ikke bli stående og gjøre tjeneste; for Herrens herlighet fylte Guds hus.

Psalter og harper, gi klang!

Derfor har instrumentalmusikk i liturgien ett presist formål som den skal underlegge seg. Den er et varsel om Guds nærvær, tonene er en musikalsk sky av tonerøyk som stiger til Guds ære, en start på sangen Pris Herren for han er god - hans miskunn varer evindelighet.- Et direkte lov og takkoffer.

Enkelte av Bachs orgelverker, jeg tenker særlig på et par bearbeidelser av *Alene Gud i Himmerik*, som er Gloria på vers, har slike ekstatiske ytringer etter at melodien har lagt seg til ro at de bare kan karakteriseres som en etterklang, en røk som stiger under hvelv, fordi det musiske transenderer det som er sagt med koralen. Uhyre kultisk, uhyre, uutsigelig latreutisk.

Denne direkte forståelses berettigelse er bekreftet av universitetet i Wittemberg i 1597. Musikken behøver ikke vekke assosiasjoner i forhold til bestemte tekster. Det er tilstrekkelig at man er seg bevisst denne musikkens art og dens lovprisende bestemmelse.

En illustrasjon kan jo være barokkens alternatimpraksis. Her sang menigheten ett vers og orglet spilt det neste, før menigheten sang det tredje osv. Ikke det at der er et ideal, men at musikken kan bære et uttrykk selvstendig er definitivt av teosentrisk art.

III

Til den konkrete bruk av salmer(hymner) i messen kan større hensyn alltid ivaretas. Det gjelder en balanse mellom *jeg* og *vi*, Gud og oss selv, mellom påkallelse og svar, meditasjon og proklamasjon. Jeg-et må ikke gå foran vi-et, oss selv-et foran Gud. Lovsang er grunnleggende, forholdet mellom påkallelse og svar flyter friere, selv om svaraspektet ofte kan betones mer.

Det vil føre for langt nå, men bør nevnes at Salmenes bok kan vise oss en vei. For det er ikke noen firkantet posisjon jeg forsvarer. Ta f.eks salme 23. Her skifter fokus flere ganger –fra meditasjon til "du" om Gud. Dette er kanskje noe som bør tas opp i klerikal sammenheng, derfor ikke mer om det nå.

IV

Det er likevel ett perspektiv som jeg vil avslutte med fordi det generelt ikke kan tenkes høyt og dypt nok om dette. Det er sammenhengen mellom ordet og musikken, eller mer teologisk/liturgisk: Mellom Kristi offer og vårt.

Kristus, i den natt da han ble forrådt, da de hadde sunget lovsangen, gikk han ut for å fullbyrde all god og nødvendig gjerning: Å fullbyrde Guds vilje; Å gi seg selv som et gudvelbehaglig offer gjennom døden på korset. Her kommer det flere momenter som alle vi predikanter må flette tettere sammen: sammenhengen forræderi, lovsang og offer, mellom måltid, lovsang, svik.

Sirak 31, 27.28

Vin gir mennesket liv når den drikkes med måte. Hva er livet uten vin? Den er jo skapt for å gi mennesket glede. Drukket til rett tid og med måte gir vinen glede og god stemning.

32, 3-6;13

Du som er gammel, kan gripe ordet, for det sømmer seg for deg. Men tal bare det du har innsikt i, og avbryt ikke musikken. La ikke talen strømme der folk lytter til noe anet, kom ikke med visdom i utide. Som en smaragd i gullinnfatning er sangens toner til en god vin....

Først og sist skal du prise din skaper, som har gledet deg med sine gode gaver.

*Den beste vin, det største gjestebud, "den største høgtid her på jord".
Den vin som drikkes i rette tid med måte
er sjelens glede og hjertets fryd av nåde;
En gyllen ring med en skjønne rubin
er degners sang ved den søte vin
når hjertets enfold og ynde fin mon råde.*

*Slik kom Guds visdom i Siraks sønn til orde,
og hør i prester, den vise bønn han gjorde:
Tal du, prestbyter som innsikt fikk,
det anstår seg etter sed og skikk,
men legg ikke hindringer for musikk ved bordet. (Børre Knudsen)*

I forlengelsen kan vi si at nattverden selv er den skjønne rubin, og sangen er ringen. Nattverden, innstiftelsen, måltidet hviler i som en rubin i lovsangen, takksigelsen, eucharistien (Sanctus, Agnus Dei). Vi feirer og synger.

Det vi får lagt i munnen, er Herren selv. Og med dette legger han samtidig i vår munn en ny sang. For denne sang er en offersang, men en ny dimensjon. Fra Herrens hus og bord går vi ut for å leve vårt liv som et offer, et hellig liv. Rom. 12,1: ... *at dere fremstiller deres legemer som et levende , hellig, Gud velbehagelig offer - dette er deres åndelige Gudstjeneste.* For messen er misjon, missio, utsendelse. Vi er i Kristus, men også han i oss.

*Guds blod har lagt oss den nye sang i munnen,
nu skapes verden for annen gang fra grunnen,
og første grøden er Herrens hus
som Herren reiste igjen av grus
da sangens kilde ved Åndens rus var runnen.*

Og slik inntil verdens ende, til fullendelsen. For Herren troner over Israels lovsang. For når han blir alt i alle, da gjenstår bare sangen for lammets trone. Og sangen, det er Kristus selv lagt oss sakramentalt i munnen her og nå, sangen *om lammets slaveri for oss å fri.* For Herren troner over Israels lovsang. Vi spiser vår sang. Av Gud har vi fått den. Av hans eget gir vi ham tilbake. Da er musikk og liturgi én som den alltid skal være.

Åp.5, 8-14.

Og da det tok boken, falt de fire livsvesener og de fire og tyve eldste ned for Lammet, hver med sin harpe og med gullskåler, fulle av røkelse, som er de helliges bønner, og de synger en ny sang og sier: Verdig er du til å ta boken og åpne seglene på den, fordi du blev slaktet og med ditt blod kjøpte oss til Gud av hver stamme og tunge og folk og ætt, og gjorde dem til et kongerike og til

prester for vår Gud, og de skal være konger på jorden! Og jeg så, og jeg hørte en røst av mange engler omkring tronen og livsvesenene og de eldste, og tallet på dem var ti tusen ganger ti tusen og tusen ganger tusen, og de sa med høy røst: Verdig er Lammet, som er slaktet, til å få makt og rikdom og visdom og styrke og ære og pris og velsignelse! Og hver skapning som er i himmelen og på jorden og under jorden og på havet, og alt det som er i dem, hørte jeg si: Ham som sitter på tronen, og Lammet tilhører velsignelsen og æren og prisen og styrken i all evighet. Og de fire livsvesener sa: Amen! Og de eldste falt ned og tilbad.

Da er vi tilbake der vi startet:

*I begynnelsen var Ordet i Guds øre som en sang
Skapt ved Ordet skulle verden tone med den samme klang.*

*Adam skapt i Ordets bilde skulle klinge ren og skjønn som en hymne til
Gud Fader, som en gjenklang av Guds Sønn.*

*For den hymne som forstummet. Iyer det på jorderik fra et menneske i
opprør hån og klage, spott og skrik.*

*Men Guds Ord tok bolig blant oss, han ble menneske som vi og fra Jesu
rene leber stiger hymnen ny og fri.*

*I et menneske på jorden klinger nå påmy Guds Ord. Han er kommet for å
gjøre veden til et lovsangskor.*

*Ordet la han meg i munnen, Jeg er ikke lenger stum, Jesus Kristus er min
lovsang, Gjenlyd, Guds mysterium.*